

Formål og visioner med Vandsamarbejdet

Etableringen for vandsamarbejdet er essentielt for, at vi kan komme i mål med at sikre den fremtidige, rene drikkevandsforsyning på Mors og samtidig bevare de decentrale vandværker, hvilket der er fuld politisk opbakning til.

Som det er nu, oplever flere og flere vandværker, at mængderne af pesticider eller nitrat i deres allerede ramte boringer stiger, eller at deres boringer for første gang får påvist pesticidindhold. De pesticider, der påvises i vandet nu, er langt overvejende noget, som har været forbudt at anvende i mange år. Det øgede pesticidindhold skyldes både, at stofferne nu er nået ned i grundvandsmagasinerne og frem til vandværkernes boringer, men også at vi er blevet opmærksomme på, at der er flere stoffer, vi skal holde øje med og analysere for. De nye stoffer bliver løbende tilføjet til analysekravene i Drikkevandsbekendtgørelsen, hvilket også gør, at analyserne bliver tilsvarende dyrere at få lavet.

Det er ikke til at sige, hvordan fremtiden ser ud, men på baggrund af den nuværende udvikling er der en væsentlig risiko for, at flere vandværker med tiden må dreje nøglen om, hvis vi ikke begynder at gøre noget nu.

I forbindelse med indsatsplanlægningen ville det under normale omstændigheder være oplagt at lave målrettet grundvandsbeskyttelse i store dele af vandværkernes indvindingsoplande i form af rådighedsindskrænkninger og med erstatningsudbetalinger til følge. Dette kan dog vise sig at være nytteløst og spilde penge, hvis mængden af de fortidige pesticider fortsætter med at øges, så flere og flere vandværker ender med at overskride kvalitetskriterierne for drikkevand.

Rensning af vandet er ikke en løsning på sigt

Man kunne så spørge, om vi ikke bare kan rense vandet over f.eks. aktivt kul, indtil forureningen forsvinder igen. Videregående vandbehandling er en løsning, vi kan bruge i en tidsbegrænset periode. Videregående vandbehandling skal ses som en nødløsning, der kun skal anvendes, når der ikke er andre muligheder indenfor økonomisk rimelige rammer. Kommunen har desuden ikke lovhjemmel til at give tidsmæssig ubegrænset tilladelse til videregående vandbehandling, og det er ikke til at forudse, hvor lang tid det vil tage, før en forurening med pesticider eller andre stoffer er forsvundet igen.

Kommunens vision

Bevaring af de decentrale vandværker og samtidig sikring af det rene grundvand i fremtiden kan gøres ved at etablere grundvandsparker på udvalgte steder i Områder med Særlige Drikkevandsinteresser (OSD). Grundvandsparkerne skal fungere som fremtidige fælles kildepladser med fælles boringer for vandværkerne. Grundvandsparkerne skal være til rådighed for vandværkerne, så de kan flytte derhen, enten hvis vandkvaliteten i deres nuværende boringer ikke kan overholde kvalitetskravene, eller hvis de med det

samme vil drage nytte af de fordele, der er, ved at flytte sammen i et allerede beskyttet område.

Det konkrete ønske fra Morsø Kommune er, i forbindelse med indsatsplanlægningen, at etablere 3-4 grundvandsparker (kildepladser) fordelt ud i de 3 OSD'er, der er på Mors. På hver kildeplads, skal der etableres flere boringer, og hele ledningsnettet på Mors skal optimeres og kobles sammen, hvilket vil sikre forsyningssikkerheden. Grundvandsparkerne skal være multifunktionelle, hvilket betyder, at de både skal rumme grundvandsbeskyttende tiltag og samtidig skal fungere som rekreative områder med biodiversitetsfremmende beplantning og indeholde klimatilpasningstiltag.

Vandværkerne bevarer deres selvstændighed, hvis de ønsker det

Det er forståeligt, hvis det vækker bekymring hos vandværkerne at dele kildeplads og boringer i forhold til bevaring af de enkelte vandværkers selvstændighed. Som det blev fremlagt på mødet den 29. august, er det helt op vandværkerne selv, om de vil etablere en fælles bestyrelse, eller om de vil beholde deres egen, og hvert vandværk kan også have sit eget takstblad.

Fordelene ved at flytte sammen på en fælles kildeplads er mange, for eksempel vil der være færre udgifter for det enkelte vandværk til drift og vedligehold af vandforsyningsanlægget og ledningsnettet, og der vil også være færre udgifter til vandanalyser, fordi vandværkerne kan deles om disse. Vandværkerne kan også være fælles om at ansætte en person til at tage sig af driftsopgaverne, og dermed kan vandværkerne koncentrere sig om bestyrelsesarbejdet. Hvis der etableres et vandsamarbejde, kan vandsamarbejdet stå for alt dette, og de enkelte vandværksbestyrelser kan i stedet koncentrere sig om deres eget bestyrelsesarbejde uden at skulle bekymre sig om varetagelsen af de andre opgaver.

Økonomi

Morsø Kommune og de almene vandforsyninger, repræsenteret ved vandsamarbejdet, kan søge om tilskud fra den nye Drikkevandspulje og måske få dækket op til 40 % af de tilskudsberettigede udgifter til drikkevandsbeskyttelsen. Dette omfatter bl.a. ejendomsræssige forundersøgelser, jordkøb, lodsejerkompensation og tinglysning. Derudover kan kommunen søge om tilskud fra forskellige fonde til de multifunktionelle tiltag.

Desværre er det langt fra alle udgifterne, der kan dækkes af fondsmidler. De resterende udgifter skal umiddelbart afholdes af vandværkerne, da det er vandværkerne, der får størst gavn af tiltagene. Det er derfor, at det er af altafgørende vigtighed, at vandværkerne går sammen i vandsamarbejdet, så økonomien bliver sikret. Hvis vandværkerne går sammen om vandsamarbejdet kan det eventuelt også være muligt at optage lån med kommunegaranti til grundvandsbeskyttelsen, og det vil åbne op for flere muligheder for at søge om tilskud og fondsmidler.

Som det er nu, står vandværkerne alene med deres egne udgifter til grundvandsbeskyttelse, og hvis de ikke går sammen i vandsamarbejdet, kan det ende med, at grundvandsparkerne ikke kan blive til noget. Hermed kan vandværkerne i regi af

indsatsplanlægningen blive nødt til at lave grundvandsbeskyttelse i deres egne indvindingsoplande for egen regning. Det vil blive meget dyrere for de fleste af vandværkerne, og det vil stadig ikke være en garanti for, at de ikke kommer til at flytte deres borer (igen for egen regning), hvis deres vand på et tidspunkt kommer til at overskride kvalitetskravene. I sidste ende kan det medføre, at flere af vandværkerne må dreje nøglen om, fordi de enten ikke har råd til grundvandsbeskyttelsen, eller fordi, de ikke kan finde rent vand i lokalområdet.

Det er et stort, dyrt og tidskrævende arbejde, der venter forude med etablering af grundvandsparkerne. Det kan tage mange år at komme i mål, og det er derfor, vi skal starte nu, mens hovedparten af vandværkerne stadig har en vandkvalitet, der ikke kræver videregående vandbehandling. Etablering af vandsamarbejdet og oprettelsen af grundvandsparkerne vil dog hverken blive så dyrt eller tidskrævende for de enkelte vandværker, som hvis de skal ud at lave deres egen grundvandsbeskyttelse i de enkelte indvindingsoplande. Det er vigtigt at kildepladserne udpeges og beskyttes så hurtigt som muligt, men det kræver at vandsamarbejdet etableres, før det kan lade sig gøre at komme videre.

Nogle vandværker har stadig en god vandkvalitet i borerne og tænker måske, at vandsamarbejdet ikke vedkommer dem. Alle kan dog blive ramt, og den solidariske løsning sikrer, at alle får en chance, hvis de bliver ramt. Der er ikke nogen, der siger, at vandværkernes borer skal nedlægges i samme sekund, som grundvandsparkerne kommer i drift. Vandværksboringerne kan bestå, så længe vandkvaliteten er til det, og de pågældende vandværker kan til at begynde med nøjes med at være en del af samarbejdet ved at lade sig nødforsyne fra de fælles kildepladser.

Proces for udpeging og etablering af fremtidige kildepladser/grundvandsparker

Første skridt, efter at vandsamarbejdet er etableret, bliver at få udpeget passende kildepladser. Der er altid en risiko for, at man ikke kan finde rent vand, eller at vandet på et tidspunkt vil blive forurenat. Det er dog muligt at finde steder, også på Mors, hvor sandsynligheden for dette er væsentligt reduceret i forhold til andre steder.

Der er størst sandsynlighed for at finde rent vand, der heller ikke vil blive forurenat fremadrettet, i de dybe grundvandsmagasiner i de begravede itstidsdale, som gennemskærer Mors på kryds og tværs. I de dybe, begravede dale er det nogle steder muligt at finde tykke, dybtliggende sandlag (grundvandsmagasiner), der er beskyttet af overliggende tykke lerlag. Lerlagene fungerer som en bremse mod nedsivning og kan også medvirke til, at visse stoffer, f.eks. nitrat, nedbrydes til uskadelige stoffer.

Det er de steder, hvor sådanne forhold er sammenfaldende med en placering indenfor OSD, at vi i første omgang vil lede efter rent vand og grundvandsmagasiner af en passende størrelse.

Hovedparten af vores OSD'er er udpeget indsatsområde. Da grundvandsparkerne skal etableres som en del af indsatsplanlægningen betyder dette, at hvis de berørte lodsejere ikke vil indgå frivillige aftaler om rådighedsindskrænkninger, kan

kommunen give påbud efter Miljøbeskyttelseslovens (MBL) § 26b. Det er også muligt at give påbud efter MBL § 24 i BNBO, eller udenfor BNBO, hvis det vurderes, at der er en konkret risiko for forurening med visse stoffer på specifikke arealer.

Hvis nogle arealer ligger udenfor indsatsområde udpeget af Staten, har kommunen selv mulighed for at udpege dem som indsatsområde efter Vandforsyningslovens § 13a.

Processen fra start til slut:

1. Den ønskede oppumpning pr. år skal klarlægges for hver kildeplads. Der skal være en tilstrækkelig buffer, så oppumpningen kan øges, hvis der opstår tørke. Dette sker i et samarbejde mellem Morsø Kommune, Vandrådet/Vandsamarbejdet og Morsø Forsyning.
2. Kommunen og Vandsamarbejdet søger om muligt penge fra tilgængelige puljer og tilskudsordninger til en delfinansiering af forundersøgelsen til udpeging af grundvandsparkerne. Resten af forundersøgelsen finansieres gennem Vandsamarbejdet, evt. med et lån.
3. Samtidig sendes forundersøgelsen i udbud hos eksterne konsulentvirksomheder, så vi kan få den bedste pris. Forundersøgelsen skal udføres af en ekstern konsulent, da hverken kommunen eller vandværkerne har data, software og udstyr til rådighed for at lave sådan en undersøgelse.
4. Konsulentvirksomhed hyres. Forundersøgelsen kan også inkludere beregning af antal boringer, deres optimale beliggenhed samt udstrækning af de fremtidige indvindingsoplande og BNBO'er.
5. Forundersøgelsen igangsættes. Forundersøgelsen skal identificere grundvandsmagasiner af en passende størrelse, hvor indvindingen kan foregå bæredygtigt. Derudover er det afgørende, at der er et tilstrækkeligt tykt, beskyttende lerdæklag over grundvandsmagasinet.
6. Når de passende grundvandsmagasiner er identificeret, skal der foretages prøveboring. Tilladelse til prøveboring og eventuel etablering af permanent boring skal aftales med lodsejerne, inden processen kan fortsætte. Hvis lodsejer ikke vil indgå en frivillig aftale om prøveboring og eventuel etablering af permanent boring, kan kommunen påbyde dette med hjemmel i Vandforsyningslovens § 37, stk. 1, pkt. 2. I denne del af processen er det en fordel også at afklare med lodsejer, om det vil være muligt at indgå frivillige aftaler om grundvandsbeskyttelse, hvis det bliver aktuelt, og i så fald, hvad lodsejer kunne have af ønsker. Jordfordeling kan være en mulighed, hvis der er tale om, at større arealer med god landbrugsjord kan blive berørt.

7. Når prøveboring og eventuel etablering af permanente boringer er afklaret med lodsejerne, sendes prøveboring og eventuelt også etablering af permanente boringer i udbud hos forskellige brøndborere.
8. En brøndborer vælges.
9. Der laves prøveboringer på kildepladserne for, at der kan udtages analyser af jord og grundvand.
10. Der udtages vand- og jordprøver af et analyselaboratorie, og prøverne analyseres. Der kan eventuelt indhentes tilbud fra analyselaboratorierne på forhånd. Der skal udtages prøver af jorden for hver meter og af vandet i grundvandsmagasinerne (alle stoffer der indgår i A- og B-analyser samt boringskontrol).
11. Hvis vandet har god drikkevandskvalitet, og der ikke konstateres jordforurening, skal det af ekstern konsulent beregnes hvor mange boringer, der skal etableres på hver kildeplads, og hvor på kildepladserne de skal placeres for at give den optimale vandforsyning. Derudover skal indvindingsoplandenes og BNBO'ernes udstrækning beregnes. Miljøstyrelsen foretager først grundvandskortlægning af indvindingsopland og BNBO, når der er etableret boringer med en indvindingstilladelse.
12. Herefter kan det identificeres, hvilke arealer, der skal laves grundvandsbeskyttelse på. Grundvandet skal beskyttes så langt ud i indvindingsoplandet, at alt vand med en transporttid på 50 år eller mindre er dækket af beskyttelsen. BNBO til boringerne skal som minimum underlægges samme beskyttelsesniveau som resten af indvindingsoplandet. Grundvandskortlægningen fra 2014 og 2018 har sårbarhedsvurderet OSD'erne, og dette kan bruges til identifikation af den nødvendige grundvandsbeskyttelse.
13. Når 50-års afgrænsningen i indvindingsoplandet er identificeret, skal der bores tæt ved denne samt ved 25-års afgrænsningen for at identificere, om der evt. er forurening på vej hen mod kildepladserne. Hvis der konstateres en væsentlig forurening i jord/grundvand, skal der findes nye kildepladser. Hvis ikke, kan projektet fortsætte. Der skal udtages prøver af jorden for hver meter og af vandet i grundvandsmagasinerne (alle stoffer der indgår i A- og B-analyser samt boringskontrol).
14. Når områderne, der skal beskyttes, er afgrænset, går kommunen og Vandsamarbejdet i gang med at finde ud af, hvilke specifikke grundvandsbeskyttende og øvrige multifunktionelle tiltag, som grundvandsparkerne skal indeholde. Tiltagene afhænger af størrelsen, placeringen og

udformningen af områderne samt jordbundsforholdene og beskyttelsesbehovet.

15. Samtidig skrives de specifikke områder ind i indsatsplanen, og indsatsplanen sendes i høring mm.
16. Dernæst skal Vandsamarbejdet i samarbejde med kommunen som udgangspunkt prøve at indgå frivillige aftaler med lodsejerne om rådighedsindskrænkninger, salg af jord mm. Hvis det ikke kan lade sig gøre, kan kommunen give påbud/ekspropriere, når indsatsplanen er vedtaget.
17. Når de frivillige aftaler/ekspropriationer er ved at være på plads, går kommunen og Vandsamarbejdet i gang med at søge fondsmidler og tilskud til de multifunktionelle tiltag samt til jordkøb, lodsejerkompensation og tinglysning mv. Det kan blive nødvendigt for Vandsamarbejdet at optage lån til betaling, inden det er afklaret, hvor meget, der kan dækkes af midler udefra. Når midlerne eventuelt bliver udbetalt, kan de bruges til at tilbagebetale noget af lånet afhængig af, hvor meget økonomisk støtte, der er opnået ved fondsansøgninger mv.
18. Samtidig begyndes udbygningen af ledningsnettet (finansieret af Vandsamarbejdet).
19. Når finansieringen af grundvandsbeskyttelsen og de multifunktionelle tiltag er på plads, hyres eksterne ind til at etablere de ønskede tiltag (f.eks. skovrejsning, blomsterbrak, parker, legepladser, vandrestier, cykelstier, lysåben natur med afgræsning, energiparker mv.).
20. Samtidig kan etableringen af de permanente boringer påbegyndes.
21. Vandværkerne kan benytte kildepladserne, når ledningsnettet er udbygget, så det kan forsyne de pågældende vandværkers forsyningsområder.

Arbejdsnotat udarbejdet af arbejdsgruppen for vandsamarbejdet på Mors